

उच्च शिक्षणातील व्यावसायिक नैतिकता आणि व्यवस्थापन

डॉ. साळुंके कविता

सहयोगी प्राध्यापक

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

यशवंतरावचव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक

पोरे सचिन अशोक

पीएन. डी. मंगेशकर

य. ज. म. मू. विद्यापीठ नाशिक

भारतीय शिक्षण प्रणालीचा इतिहास पाहिला तर असे दिसून येते की प्राचीन शिक्षण विद्यार्थ्यांचा मानसिक, आध्यात्मिक व शारीरिक शक्ती व योग्यतांचा सर्वांगीण विकास करित होते. प्राचीन काळी विद्यार्थी गुरुच्या आश्रमात विद्या प्राप्त करित असे. आश्रमांमध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासावर भर दिला जात असे. विद्यार्थ्यांचे अध्ययन पूर्ण झाल्यावर तो विद्यार्थी आदर्श नागरिक म्हणून समाजाच्या कल्याणासाठी योगदान देत असे. परंतु सद्यस्थितीत नैतिकता व अध्यात्मिकतेपासून खूप दूर, मात्र भौतिकवादी लक्ष्यापर्यंत शिक्षण व्यवस्थेने भौतिक व बौद्धिक विकास केला आहे. मात्र चारित्र्य हनन किंवा मूल्यांचे हनन अशा गंभीर समस्या आपल्या समोर भेडसावत आहेत.

संशोधकांनी उच्च शिक्षणातून व्यावसायिक नैतिकता व व्यवस्थापन यांची गरज, महत्त्व उपयुक्तता व आवश्यकता यांवर हे संशोधन केलेले आहे.

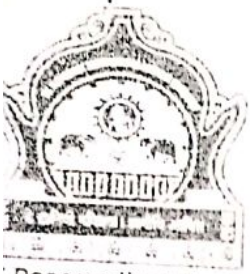
१. प्रस्ताविक:-

सद्यस्थितीत मानवाला विभिन्न संकटांचा, समस्यांचा सामना करावा लागत आहे. मानवाने बुद्धिमत्तेच्या जोरावर विकास केला. उच्च शिक्षण घेतले. मानवी जीवन समृद्ध झाले. मात्र मानवामधील नैतिकता उच्च शिक्षणाच्या वाढत्या प्रमाणानंतरही लोपपावत असल्याचे दिसून येत आहे. समाजामध्ये मानवी मूल्यांना ठेच पोहोचतील अशा घटना दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य घटक बनल्याचे दिसून येत आहे.

दहशवाद, आतंकवाद, भ्रष्टाचार, मानवी अत्याचार, धार्मिक जातीयवादी हल्ले, वंशभेद, प्रादेशिकवाद, ई.च्या घटना नित्याच्या पाहून मानवातील नैतिकता ढासळली आहे. मानव इतका कठोर का बनत आहे? त्याला शिक्षणातून योग्य नैतिक शिक्षण मिळत नाही का? फक्त पुस्तकी नैतिक शिक्षण उच्च शिक्षणातून दिले जाते का? उच्च शिक्षणात व्यावसायिक नैतिकता समाविष्ट आहे का? व्यवस्थापनाच्या संबंधित असलेली नैतिकता अधिक प्रमाणात दिली पाहिजे का? हे पाहणे आवश्यक असल्याचे जाणवते.

शिक्षणक्षेत्रामध्येही नैतिकता लोप पावत असल्याचे दिसते. बऱ्याच महाविद्यालयांमध्ये विद्याशाखांचे प्रमाणपत्र, पदवी, पदवीत्तर शिक्षणक्रम सुरु आहेत. विद्यार्थी प्रवेशित होतात. मात्र अर्धे शैक्षणिक वर्ष पूर्ण झाल्यानंतर त्यांच्या पदवीला मान्यता मिळत नाही. त्यामुळे त्यांचे शैक्षणिक, मानसिक, आर्थिक, नुकसानही होते. याला व्यवस्थापन जबाबदार ठरते. व्यवस्थापनाची नैतिकता अशा घटनांवरून दिसून येते. महाविद्यालयात विद्यार्थी आहेत तर त्यांना शिकविण्यासाठी उच्च विद्याविभूषित प्राध्यापक वृंद उपलब्ध होत नाहीत. विद्यार्थ्यांना प्रवेशासाठी पुरेशा जागा उपलब्ध होत नाहीत. विद्यार्थ्यांनी परीक्षा दिल्यानंतर त्यांचा निकाल वेळेवर लागत नाही. विद्यार्थ्यांकडून डोनेशन घेतले जाते. विद्यार्थ्यांना आवश्यक असलेल्या सुविधा, अध्ययन साहित्य उपलब्ध होत नाही. मुल्यमापनामध्ये सतत त्रुटी निर्माण होतात. अशा घटना वारंवार घडतात. यावरून उच्च शिक्षणात व्यवस्थापन व त्यांची नैतिकता यात सुधारणा होणे आवश्यक असल्याचे दिसते.

२. नैतिकता:- नैतिकता या शब्दास इंग्रजीमध्ये ethics असे म्हणतात. 'ethicus' या लॅटीन शब्दापासून आणि 'ethikos' या ग्रीक शब्दापासून 'ethos' या शब्दाची निर्मिती झाली. नैतिकता म्हणजे व्यक्तीने, समूहाने, संस्कृती व व्यावसायिकतेबाबत नियम, प्रमाणके, मूल्ये, यांच्याद्वारे दैनंदिन जीवन जगणे होय.

Reaccredited Grade 'A'

ISSN 2349-638x
Impact Factor 3.025

RESEARCH & INNOVATIVE PRACTICES IN HIGHER EDUCATION

EDITORS

Smt. Manisha Asore
Dr. Maheshwar Kallave
Dr. Jitendra Shinde

Sr.No.	Author Name	Research Paper / Article Name	Page No.
45.	जाधव भमोल अंकुशराव व केकान रुशिल संदीपान	उच्च शिक्षणातील परीक्षा: वास्तव आणि स्वप्नरंजन	156 To 158
46.	डा. काळेबाग शोभा द्दी. व शिंदे भिमा रामचंद्र	मराठी विषयाच्या अभ्यापनात भूमिकापालन प्रतिमानाचा वापर करताना शिक्षकासाठी आवश्यक क्षमता	159 To 160
47.	डॉ. साळुंके कविता व लक्ष्मरी ज्योती	उच्च प्राथमिक स्तरावर भूगोल विषयात समाविष्ट जीवन कौशल्यांचा चिकित्साक अभ्यास	161 To 167
48.	डॉ. साळुंके कविता व पोरे सचिन अशोक	उच्च शिक्षणातील व्यावसायिक नैतिकता आणि व्यवस्थापन	168 To 173
49.	जाधव अनिता सुनिल	कुशल मनुष्यबळ निर्मितीसाठी कौशल्यपूर्ण शिक्षण	174 To 176
50.	उभाळे मोतीलाल सुकदेव	शिक्षणाचे जीवन कौशल्य विकासातील योगदान	177 To 180
51.	वाहुळे संदीप प्रताप व डॉ. पाठक सुहास एस.	पदव्युत्तर शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या बाबतीत ताणतणाव या जीवन कौशल्य वापरांचा अभ्यास	181 To 182
52.	डॉ. शेवतेकर शारदा वसंत व चिंचोलकर रेखा भास्करराव	शिक्षक - प्रशिक्षणासाठी मृदु कौशल्यांचा वापर व त्याची परिणामकारकता	183 To 184
53.	घोती विद्या मगनसिंग	औरंगाबाद, बुलढाणा, धुळे, जळगाव आणि नंदूरबार जिल्हातील आदिवासी नायकडा समाजातील राजकीय क्षेत्रांच्या स्त्रीयांना उद्भवणाऱ्या समस्या अभ्यासणे व उपाययोजना सुचविणे	185 To 187
54.	जिरगे निळकंठ	शालेय स्तरावरील योग्य शिक्षणाचे महत्त्व	188 To 191
55.	डॉ. महाले संजीवनी राजेश व वर्वे प्रकाश वि.	शोध निबंध - संशोधक विद्यार्थ्यांमध्ये आजीवन कौशल्ये विकसन एक प्रयोग	192 To 199
56.	डॉ. शेवतेकर शारदा वसंत व पैकेकर शैलजा शामराव	शिक्षक प्रशिक्षण महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थी मधील जीवन कौशल्य विकसनाचा त्यांच्या अध्यापनावर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास	200 To 203
57.	साळुंको सुनिल पुंडलिक	उच्च शिक्षणाचे नियोजन व व्यवस्थापन	204 To 207
58.	डॉ. ठांबरे अंजली यशवंतराव व वाघमारे वैभव जालिंदर	उच्च प्राथमिक स्तरातील जीवनकौशल्ये संवर्धन कार्यक्रमाचे विकसन आणि त्याची परिणामकारकता तपासणे - एक अभ्यास	208 To 211
59.	कांबळे सुवर्णा शिवाजीराव	मेंदू आधारित शिक्षण व संशोधन	212 To 214

उच्च शिक्षणातील व्यावसायिक नैतिकता आणि व्यवस्थापन

पोरे सचिन अशोक

सीएन.टी. गंगोपध्याय

य.व.प.पु. विद्यापीठ नाशिक

डॉ. साळुंके कविता

सहयोगी प्राध्यापक

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

यशवंतरावचव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ नाशिक

भारतीय शिक्षण प्रणालीचा इतिहास पाहिला तर असे दिसून येते की प्राचीन शिक्षण विद्यार्थ्यांचा मानसिक, आध्यात्मिक व शारीरिक शक्ती व योग्यतांचा सर्वांगीण विकास करित होते. प्राचीन काळा विद्यार्थी गुरूच्या आश्रमात विद्या प्राप्त करित असे. आश्रमामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकामावर भर दिला जात असे. विद्यार्थ्यांचे अध्ययन पूर्ण झाल्यावर तो विद्यार्थी आदर्श नागरिक म्हणून समाजाच्या कल्याणामाठी योगदान देत असे. परंतु सद्यस्थितीत नैतिकता व आध्यात्मिकतेपासून खूप दूर, मात्र भौतिकवादी लक्ष्यापर्यंत शिक्षण व्यवस्थेने भौतिक व बौद्धिक विकास केला आहे. मात्र चारित्र्य हनन किंवा मूल्यांचे हनन अशा गंभीर समस्या आपल्या समोर भेडसावत आहेत.

संशोधकांनी उच्च शिक्षणातून व्यावसायिक नैतिकता व व्यवस्थापन याची गरज, महत्त्व उपयुक्तता व आवश्यकता यांवर हे संशोधन केलेले आहे.

१. प्रस्ताविक:-

सद्यस्थितीत मानवाला विभिन्न संकटांचा, समस्यांचा सामना करावा लागत आहे. मानवाने बुद्धिमत्तेच्या जोरावर विकास केला. उच्च शिक्षण घेतले. मानवी जीवन समृद्ध झाले मात्र मानवामधील नैतिकता उच्च शिक्षणाच्या वाढत्या प्रमाणानंतरही लोपपावत असल्याचे दिसून येत आहे. समाजामध्ये मानवी मूल्यांना उच्च पोहोचतील अशा घटना दैनंदिन जीवनाचा अविभाज्य घटक बनल्याचे दिसून येत आहे.

दहशवाद, आतंकवाद, भ्रष्टाचार, मानवी अत्याचार, धार्मिक जातीयवादी हल्ले, वंशभेद, प्रादेशिकवाद, ई.च्या घटना नित्याच्या पाहून मानवातील नैतिकता ढासळली आहे. मानव इतका कठोर का बनत आहे? त्याला शिक्षणातून योग्य नैतिक शिक्षण मिळत नाही का? फक्त पुस्तकी नैतिक शिक्षण उच्च शिक्षणातून दिले जाते का? उच्च शिक्षणात व्यावसायिक नैतिकता समाविष्ट आहे का? व्यवस्थापनाच्या संबंधित असलेली नैतिकता अधिक प्रमाणात दिली पाहिजे का? हे पाहणे आवश्यक असल्याचे जाणवते.

शिक्षणक्षेत्रामध्येही नैतिकता लोप पावत असल्याचे दिसते. त्याच महाविद्यालयामध्ये विद्याशाखांचे प्रमाणपत्र, पदवी, पदवीत्तर शिक्षणक्रम सुरु आहेत. विद्यार्थी प्रवेशित होतात. मात्र अर्धे शैक्षणिक वर्ष पूर्ण झाल्यानंतर त्यांच्या पदवीला मान्यता मिळत नाही. त्यामुळे त्यांचे शैक्षणिक, मानसिक, आर्थिक, नुकसानही होते. त्याला व्यवस्थापन जबाबदार ठरते. व्यवस्थापनाची नैतिकता अशा घटनांवरून दिसून येते. महाविद्यालयात विद्यार्थी आहेत तर त्यांना शिकविण्यासाठी उच्च विद्याविभूषित प्राध्यापक वृंद उपलब्ध होत नाहीत. विद्यार्थ्यांना प्रवेशासाठी पुरेशा जागा उपलब्ध होत नाहीत. विद्यार्थ्यांनी परीक्षा दिल्यानंतर त्यांचा निकाल वेळेवर लागत नाही. विद्यार्थ्यांकडून डोनेशन घेतले जाते. विद्यार्थ्यांना आवश्यक असलेल्या सुविधा, अध्ययन साहित्य उपलब्ध होत नाही. मुल्यमापनामध्ये सतत त्रुटी निर्माण होतात. अशा घटना वारंवार घडतात यावरून उच्च शिक्षणात व्यवस्थापन व त्यांची नैतिकता यात सुधारणा होणे आवश्यक असल्याचे दिसते.

२. नैतिकता:- नैतिकता या शब्दास इंग्रजीमध्ये ethics असे म्हणतात. 'ethicus' या लॅटीन शब्दापासून आणि 'ethikos' या ग्रीक शब्दापासून 'ethos' या शब्दाची निर्मिती झाली. नैतिकता म्हणजे व्यक्तीने, समूहाने, संस्कृती व व्यावसायिकतेबाबत नियम, प्रमाणके, मूल्ये, यांच्याद्वारे दैनंदिन जीवन जगणे होय.

मानवाने चारित्र्य त्यांच्या कृतीद्वारे स्पष्ट होते. चांगल्याकित्या वाईट, बरोबर वाचुकीच्याकृती त्या व्यक्तीच्या चारित्र्याची, नैतिकतेची प्रमाणता ठरवते.

व्यावसायिक नैतिकता:- व्यावसायिक जीवनामध्ये विविध टप्प्यावर आलेल्या समस्या, कार्यक्षेत्रातील संकट मुल्ये, नियम व प्रमानाद्वारे मोडविल्या जातात.

प्रत्येक व्यवसाय हा न्वायत्त असतो. शिक्षण हा व्यवसाय केवळ जबाबदारी, कर्तव्य म्हणून नाही त्यांमध्ये मानवी मुल्यांना, सेवेचा, अधिक सक्षमतेचा, संपूर्ण मानवी जीवनावर परिणाम करणारा अतंत्य महत्वाचा व्यवसाय आहे. कायदा, वैद्यकीय, तंत्रज्ञान या विविधा शाखेना नियम, नितीमत्ता व code of conduct आहे. शिक्षणशास्त्र या व्यावसायिक शाखेला नियम, नैतिकता आहे. मात्र अजून code of conduct नाही.

"व्यवसायाच्या विकासासाठी जी नैतिकता पाळली जाते ती म्हणजेच व्यावसायिक नैतिकता होय."

सर्वसामान्य व्यावसायिक नैतिकतेच्या गुणांचे स्पष्टीकरण पुढीलप्रमाणे मांडता येईल

१. ज्ञान :- सतत ज्ञान आत्मसात केले पाहिजे. त्या शिवाय व्यवसायाची गरज काय आहे. हे समजणार नाही.
२. निःपक्षपातीपणा:- व्यवसायामध्ये पक्षपात करून चालत नाही निःपक्षपातीपणे तुम्ही व्यवसाय केला पाहिजे.
३. धाडसीपणा:- व्यवसाय करतांना खंबीरपणे येणाऱ्या आव्हानांचा सामना करण्याचे धाडम अंगीकृत केले पाहिजे.
४. प्रेरणा:- व्यवसाय करतांना प्रेरणादायी असलेल्या महान व्यक्तींचे जीवनचारीय पुस्तके ई.च्यामाध्यमातून सतत प्रेरणा मिळाली पाहिजे.
५. शहाणपणा/ चातुर्य:- योग्य निर्णय घेण्याचे शहानपण असावे लागते.
६. सृजनशीलता:- बदल हा निसर्गाचा नियम आहे. सतत होणारे बदल गरजा पाहून सृजनशिलतेने चिंतन करण्याची क्षमता आवश्यक आहे.

व्यवहारिक नैतिकतेच्या गुणांचे स्पष्टीकरण पुढीलप्रमाणे मांडता येईल

१. नियोजन:- प्रत्येक कार्य वेळेत व्हावे व आर्थिक बाब योग्य असावी म्हणून नियोजन करावे लागते. त्यावर संपूर्ण व्यवसाय अवलंबून असतो.
२. जबाबदारी:- व्यवसायामध्ये प्रत्येकाने आपल्या जबाबदारीचे भान ठेवून कार्य करणे आवश्यक असते.
३. सकारात्मक दृष्टीकोन:- व्यक्तीला त्याच्या सकारात्मक दृष्टीकोनावरून यश लवकर मिळते. व तो कार्यप्रवण राहतो.
४. मुल्ये :- व्यवसायामध्ये मुल्यांची जपवणूक होणे आवश्यक आहे. त्याशिवाय तो व्यवसाय नैतिक म्हणून ओळखला जात नाही.
५. प्रामाणिकता:- व्यवसायामध्ये प्रामाणिकपणे ग्राहकांना सेवा देणे. त्यांच्या अपेक्षा प्रामाणिकपणे पूर्ण केल्या पाहिजेत.
६. एकाग्रता :- तुमच्या व्यवसायामध्ये एकाग्र पद्धतीने कार्य केले पाहिजे.
७. सहकार्याची वृत्ती:- प्रत्येकाशी व्यवसाय करताना आपला संबंध येत असतो. त्यांच्याशी आपण सहकार्य केले पाहिजे.
८. प्रशिक्षण :- योग्य वेळी आपण बदलानुसार व्यवसायासंबंधित प्रशिक्षण घेतले पाहिजे.
९. आंतरक्रिया:- विभिन्न घटकांशी, मानवी समूहाशी आंतरक्रिया केल्या पाहिजेत.
१०. चारित्र्य:- जसे पेराल तसे उगवेल. या उक्तीनुसार तुमचे चारित्र्य हे चांगले असेल तर व्यवसाय चांगला होतो.
११. प्रसंगावधान:- प्रसंग पाहून योग्य कृती करण्याचा गुण असावा लागतो.

अध्यापनकार्य विषयक गुणांचे स्पष्टीकरण पुढीलप्रमाणे मांडता येईल.

१. विद्यार्थ्यांसोबत कार्य:- शिक्षण व्यवसायामध्ये विद्यार्थ्यांसोबत कार्य करताना त्यांना घडविण्याम योग्य अशा कृती वारंवार कराव्या लागतात .त्यांच्या मानसिकतेचा व वयाचा विचार करून कार्य करून घ्यावे लागते.
२. विद्यार्थी समाधान:- विद्यार्थ्यांच्या समस्यांना समजून घेऊन जो पर्यंत त्यांचे समाधान होत नाही.तोपर्यंत मार्गदर्शन,अध्यापन करावे.
- ३ .व्यावसायिक प्रशिक्षण व कामगिरी:-प्राध्यापक,शिक्षक यांची कामगिरी गुधाराची म्हणून त्यांना वेळोवेळी विविध प्रशिक्षण दिले जाते
- ४ सहकार्यांशी कार्यवृत्ती:- शिक्षक,विद्यार्थी,व्यवस्थापनातील घटक यांनी आपल्या सहकार्यांशी कार्यवृत्ती वाढविण्यास मदत केली पाहिजे.
- ५ ग्राहकांशी आंतरक्रिया:- व्यवसायामध्ये ग्राहक हा देव असतो.त्याप्रमाणे शिक्षणामध्ये विद्यार्थी हा ग्राहक आहे. त्याच्याशी योग्य आंतरक्रिया झाल्या पाहिजेत.

३.व्यवस्थापन:- शिक्षण हा एक व्यवसाय असून 'शिक्षणसंस्था ही तो व्यवसाय करणारी अशी एक सामाजिक संघटना आहे. अर्थातच शैक्षणिक व्यवसाय करणाऱ्या संस्थेच्या धोरणाची अंमलबजावणी करण्याचे कार्य व्यवस्थापन करते.त्यासाठी शिक्षण व्यवसायाशी संबंधित अनेक घटकांना उदा .समाज,पालक,विद्यार्थीई.ना एकत्रित करावे लागते. त्यांना मार्गदर्शन करावे लागते.आणि त्यांच्याकडून अनेक प्रकारची कामे करून घ्यावी लागतात. व्यवस्थापनाचा अर्थ:-

शुल्ज:-"व्यवसायाने निश्चितकेलेल्या धोरणांच्या अंमलबजावणीच्याक्रिया म्हणजे व्यवस्थापन होय".

स्टेनले व्हान्स :-" पूर्वनिर्धारित उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी निर्णय घेण्याची तसेच उपक्रमातकाम करणाऱ्या व्यक्तींच्या हालचालींवर नियंत्रण ठेवण्याची क्रिया म्हणजेच व्यवस्थापन होय."

मोक्फोर्लंड हाल्टन इ :- "संघटीत प्रयत्नाच्या मुळाशी असलेली मुलभूत एकात्मिकव चलीतरचना म्हणजेव्यवस्थापनहोय."

व्यवस्थापनाचे घटक :-

१. नियोजन
२. प्रशासन
३. संघटन
४. मार्गदर्शन
५. आंतरक्रिया
६. पर्यवेक्षण
७. नियंत्रण
८. मूल्यमापन
९. पुनर्कार्य

व्यवस्थापन घटकांचे स्पष्टीकरण पुढीलप्रमाणे मांडता येईल-

- १.नियोजन:- कार्य करण्यापूर्वी ते कार्य कसे करायचे या संबंधीचा आराखडा तयार करणे म्हणजे नियोजन .सोपे,क्लिष्ट सविस्तर -संक्षिप्त,दीर्घ मुदतीचे अल्प मुदतीचे असे नियोजन करावे लागते.

२. प्रशासन:- शैक्षणिक संस्थेतील प्रमुख, संस्थेचे अध्यक्ष, सचिव, सहायक प्राचार्य, प्राध्यापक, शिक्षक वृंद व कर्मचारी यांचे मिळून प्रशासन बनत असते. यातील सर्वांनी एक उत्तम व परिपूर्ण कार्य केल्यास चांगले प्रशासन निर्माण होते. व त्यातून योग्य व्यवस्थापन कार्यरत होते
३. संघटन:- व्यवस्थापनातील सर्व घटकांना एकत्रितपणे ध्येय, उद्दिष्टे, ठरवून त्यांचे संघटन करावे लागते. शिक्षकास संघटन करून शैक्षणिक गुणवत्ता विकसित करण्यासाठी कार्यवाही करावी लागते.
४. मार्गदर्शन:- सतत अद्ययावत ज्ञान देण्यासाठी विद्यार्थ्यांना योग्य दिशा दाखविण्यासाठी व त्यांच्याकडून शैक्षणिक उद्दिष्टपुर्ती होण्यासाठी शिक्षकाला मार्गदर्शन करावे लागते. तसेच सहकार्यांशीही चर्चा करून मार्गदर्शन दिले किंवा घेतले जाते. मार्गदर्शन या कलेचा वापर केल्यामुळे कार्यात गतिशीलता येते. व कौशल्ये निर्माण होते.
५. आंतरक्रिया:- व्यवस्थापनामध्ये परस्पर घटकांमध्ये आंतरक्रिया होणे आवश्यक असते. वेळोवेळी आंतरक्रियायोग्य झाल्यास व्यवस्थापनही चांगले होते. शिक्षकांचे विद्यार्थ्यांशी, शिक्षकांचे पालकांशी, शिक्षकांचे सहकार्यांशी, समाजाशी आंतरक्रिया होणे आवश्यक आहे.
६. सुसूत्रीकरण:- संस्था व संस्थेचे कार्यक्षेत्र यामध्ये समाविष्ट घटक यांची सभा, परिपत्रके संपर्क अहवाल याद्वारे चर्चा करून अडचणीतून मार्ग काढण्यात येऊन सुसूत्रीकरण करण्यात येते. त्यामुळे कार्यातील विसंगती व मतभेद टाळून एकवाक्यता साधण्यास मदत होते.
७. नियंत्रण:- शैक्षणिक संस्थेतील विविध घटकांचे कर्तव्य व जबाबदाऱ्यातसेच शासनाचे विविध नियम व अधिकार याबाबत योग्यती कार्यवाही होते किंवा नाही यावर नियंत्रण ठेवण्यात येते. तसेच त्यामध्ये काही अडचणी किंवा समस्या निर्माण झाल्यास सभा बैठका घेऊन चर्चा करून निर्णय घेऊन उपाय अंमलात आणण्याची कार्यवाही करण्यात येते. तसेच आर्थिक व्यवहारावर देखील नियंत्रण ठेवण्यात येते. आणि त्यामध्ये काही अडचणी निर्माण झाल्यास उपाययोजना सर्वांनुमते ठरवून त्याची अंमलबजावणी करण्यात येते.
८. मूल्यमापन :- "ठरविलेल्या योजनेप्रमाणे कार्यपारपाडले किंवा नाही, उद्दिष्टे साध्य होतात किंवा नाही यांची पाहणी करणे. यशापयशाची नोंद घेणे म्हणजे 'मूल्यमापन' होय. मूल्यमापनामुळे कार्यपद्धतीत सुधारणा करणे शक्य होते. योजिलेल्या उद्दिष्टांची, साधनांची आणि श्रमांची कार्यक्षमता, उपयुक्तता जाणून घेणे शक्य होते. आणि त्याप्रमाणे कार्य करता येते.
९. पुनर्कार्य :- केवळ मूल्यमापन करून थांबणे महत्वाचे नाही. तर चुकांची दुरुस्ती करणे, योजिलेल्या उद्दिष्टांच्या दिशेने यशस्वीपणे कार्य पूर्ण करून घेणे महत्वाचे असते. अपयशाची चुकांची चिकित्सा करून त्यात योग्य ती दुरुस्ती करून कार्य पूर्ण करणे हेच पुनर्कार्याचे ध्येय होय. पूर्ण कार्याच्या बाबतीत योग्य त्या सुधारणा हाच याचा मुख्य उद्देश्य असतो.

उच्च शिक्षणात व्यावसायिक नितीमत्तेची व व्यवस्थापनाची गरज व महत्व :-

• गरज:-

१. उच्च शिक्षणामध्ये व्यावसायिक नितीमत्तेची वाढ होण्यासाठी
२. उच्च शिक्षणामध्ये व्यावसायिक व्यवस्थापनाच्या समावेशासाठी
३. उच्च शिक्षणाद्वारे विद्यार्थ्यांना व्यावसायिक नितीमत्ता व व्यवस्थापनाचे शिक्षण देण्यासाठी
४. उच्च शिक्षणाची गुणवत्ता विकसित होण्यासाठी
५. उच्च शिक्षणातील शैक्षणिक समस्यावर उपाययोजना करण्यासाठी
६. उच्च शिक्षणातील व्यवस्थापनात सुसूत्रता आणण्यासाठी
७. विद्यार्थी, महाविद्यालय, प्राध्यापक यांच्यात व्यवस्थापन संबंधित योग्य आंतरक्रिया होण्यासाठी

८. विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेताना गर्व सुविधांची उपलब्धता होण्यासाठी
९. उच्च शिक्षणात संशोधनवृत्ती वाढण्यासाठी
१०. जागतिक दर्जाचे उच्च शिक्षण मिळण्यासाठी
११. सर्वोत्तम उच्च शिक्षण मिळण्यासाठी
१२. प्राध्यापकांची व्यावसायिकता वाढविण्यासाठी
१३. उच्च शिक्षणातून आदर्श नागरिकांची निर्मिती होण्यासाठी

• महत्व:-

१. उच्च शिक्षणातील व्यावसायिक नितीमत्ता व व्यवस्थापन याबाबत प्राध्यापकांमध्ये जागृती होईल.
२. उच्च शिक्षणातील व्यावसायिक व्यवस्थापनाची आवश्यकता स्पष्ट होईल.
३. प्राध्यापक, विद्यार्थी, व महाविद्यालयातील अध्यापन साहित्य व सुविधांबाबत व्यवस्थापनात सुधारणा होईल.
४. उच्च शिक्षणातील गुणवत्ता विकसित होईल.
५. उच्च शिक्षणातील समस्यावर उपाययोजना करता येईल.
६. उच्च शिक्षणातील व्यवस्थापनात सुसूत्रता येईल.
७. उच्च शिक्षणातील आंतरक्रिया घडेल.
८. उच्च शिक्षणातील संशोधनवृत्ती वाढेल.

चिकित्सक मत:- उच्च शिक्षणामध्ये नैतिकता आणि व्यवस्थापन हे दोन विभिन्न घटक आहेत. नैतिकता ही अध्यात्मिक क्षेत्राकडून आलेली आहे. तर व्यवस्थापन ही संकल्पना commerce and management या क्षेत्राकडून आलेली आहे. अध्यात्म व commerce and management ही दोन्ही क्षेत्र उच्च शिक्षणात बदल घडविण्यास परिणामकारक ठरतात. व्यावसायिक नितीमत्ता व व्यवस्थापन याचा प्रभावी वापर उच्च शिक्षणात होणे आवश्यक आहे.

जागतिकीकरण, खाजगीकरण नंतर 'शिक्षण' ही सेवा म्हणून लुप्त होऊन 'व्यवसाय' म्हणून मोठ्या प्रमाणात उदयास आली. परदेशी विद्यापीठांनी भारतामधील उच्च शिक्षणाच्या संधी पाहून स्वतःची विद्यापीठे, शिक्षणसंस्था स्थापन केल्या त्यासोबतच महाविद्यालयातील भरमसाठ शुल्क आकारून उच्च शिक्षणास सुरुवात झाली. याचा परिणाम उच्च शिक्षणामध्ये झाला. उच्च शिक्षणात स्पर्धा वाढली. विद्यार्थ्यांना आपल्याकडे प्रवेशित करण्यासाठी विविध प्रकारचे प्रयत्न केल्या जाऊ लागले. बऱ्याच महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांचे प्रमाण कमी झाले तर मोजक्याच महाविद्यालयात विद्यार्थी संख्या भरमसाठ वाढली. त्यातूनच विद्यार्थ्यांना मिळणाऱ्या सुविधा, अध्ययन साहित्य, पुरेशा प्रमाणात मिळत नसल्याचे प्रकार उघडकीस येऊ लागले. तज्ञ प्राध्यापकांची कमतरता, विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशाच्या समस्या, मूल्यमापनाच्या समस्या दिमून येत आहेत.

उच्च शिक्षणात या घटना वारंवार घडू नयेत म्हणून उच्च शिक्षण गुणवत्तापूर्ण व दर्जेदार होईल यासाठी योग्य व्यवस्थापन निर्माण होऊन त्यामध्ये व्यावसायिक नितीमत्ता वृद्धिगत होणे गरजेचे आहे.

उच्च शिक्षणाशी संबंधित सर्वच घटकांमध्ये व्यावसायिक नितीमत्ता व योग्य व्यवस्थापनाची कार्यशैली विकसित झाली तर दैनंदिन भेडसावनाच्या समस्यांचे प्रमाण नष्ट होण्यास वेळ लागणार नाही.

समारोप:- निष्कर्षतः म्हणता येईल की व्यावसायिक नैतिकता व व्यवस्थापन एकत्रितपणे विद्यार्थ्यांना सर्वांगीण विकास, उच्च ज्ञान, योग्यता, क्षमता यांचा उपयोग कुटुंब, समाज, राष्ट्र, व संपूर्ण मानवतेच्या हितासाठी करण्यास पृवृत्त करेल हा हेतू साध्य व्हावा म्हणून उच्च शिक्षणामध्ये सद्भाव, समभाव, वैज्ञानिक

दृष्टीकोन,मुल्ये,कर्तव्ये,जबाबदाऱ्यायांचे प्रत्यक्ष अनुभव विद्यार्थ्यांना देता येतील अशी शिक्षकांनी तयारी केली पाहिजे.मोबतचगर्व शिक्षण प्रणालीतील घटकांनीही याची जाणीव अगावी.तेव्हा उच्च शिक्षणातूनआदर्श नागरिक बनून आदर्श समाज घडणार आहे.तो समाज स्वच्छद्वय समस्यांपासून अलिप्त असलेला आदर्श निर्माण करणारा असेल.

संदर्भग्रंथ सूची :-

- i. महेश्वरधुधे वी.ह.(१९८४), 'शिक्षणातून नैतिक मूल्य संवर्धन',गाथना प्रकाशन,पुणे.
- ii. पै वामनराव.(१९९०), 'तुमचे भाग्य तुमच्या विचारात',जीवनविद्या मिशन,मुंबई.
- iii. करंदीकर सु.(१९९७), 'मूल्यशिक्षण',फडके प्रकाशन,कोल्हापूर.
- iv. आगलावे पी.(२०००):'संशोधन पध्दती व तंत्रे',विद्या प्रकाशन, नागपूर.
- v. वीरकर पी.वीरकर प्रतिभा.(२००४), ' मुल्यशिक्षण संकल्पना व कार्यवाही', ओउने विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे.
- vi. मुळावकर एस.मुळावकर कल्पना,(२००५), 'मूल्यशिक्षण सुसंवाद',विद्या प्रकाशन,नागपूर.
- vii. सांगोलकर अ.(२००४), 'शिक्षणातील नवविचार प्रवाह,नवप्रवर्तने'
- viii. मगरशी कोरेअ.(२००५), 'शैक्षणिक व्यवस्थापन',सुविचार प्रकाशन,पुणे.
- ix. नागतोडे कि.(२००६), 'नैतिक मुल्यशिक्षण,' विद्या प्रकाशन,पुणे.
- x. नैतिक सक्षमता,ब्रह्माई अकादमी पांचगणी.

